

Zihinsel Engelli Bireylerde Görsel Sanat Eğitimi

Merve Özcan¹

ÖZET

Belli sınırlılıkları olan zihinsel engelli bireylerin de toplumda var olduğuna, hayatlarını eğitimle daha sağlıklı ve toplumla iç içe sürdürebileceklerine dikkat çekmek, eğitim süreçleri içerisinde görsel sanat eğitiminin onların gelişimine nasıl yarar sağladığına değinmek ve görsel sanatlar eğitiminin kapsamını vurgulamak, bu çalışmanın genel amaçlarını oluşturmaktadır. Ayrıca bu konuda Türkiye’de ve dünyada yapılan bazı uygulamalar da çalışma kapsamında yer almaktadır. Çalışmadaki bilgiler, ilgili araştırmaları inceleyerek ve kaynak taraması yapılarak toplanmıştır. Elde edilen bilgiler dâhilinde, zihinsel engelli bireylerin gelişiminde görsel sanat eğitiminin kayda değer ölçüde katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Önceki yıllara nazaran bu konuya daha fazla önem verilse de, hem özel eğitime hem de görsel sanatlar eğitimine hâkim eğitimcilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: zihinsel engelliler, görsel sanatlar, eğitim, özel eğitim, bireysel eğitim.

Visual Arts Education for Mentally Disabled Persons

ABSTRACT

The general aims of this study are to draw attention to the fact that mentally handicapped persons with certain limitations also live in society, that with the help of education these individuals could lead healthier and fulfilling lives as part of the society, to emphasise the overall importance of visual arts education within the education system and how visual arts education can contribute to the development of mentally disabled persons by providing crucial benefits in the learning process. Some practices which are applied in Turkey and around the world are also evaluated within the scope of this work. The information is collected through analysis of relevant research and literature review. As a result of the collection of related studies it is concluded that visual arts education has made a significant contribution to the development of mentally disabled individuals. Although more emphasis is put on this specific issue in comparison with previous years, there is still a need for and shortage of teachers who specialise both in special educational needs as well as in visual arts education.

Keywords: mental disabilities, visual arts, education, special needs education, individual education

¹ (Arş. Gör.) İstanbul Aydın Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarım Bölümü, merveozcan@aydin.edu.tr

Bireylerin kendilerini ifade etmelerinde ve estetik algılarının oluşmasında sanat eğitimi büyük önem taşımaktadır. Sanat eğitimi, yaratıcılığı geliştirmesinden dolayı, bireylerin problemlere pratik çözümler üretmelerini; disiplinler arası rolüyle de öğrencilerin diğer derslerle ilişki kurmalarını sağlamaktadır. Küçük yaşlarda verilen görsel sanatlar dersi, çocukların göz-el koordinasyonu kurmalarını sağlayarak ince-kaba motor kaslarını ve zihinlerini de geliştirmektedir. Sanatın sınırları o kadar geniş ki; bugün tedavi amaçlı bile kullanılmaktadır. Sanatla tedavi, çeşitli uygulamalarla kişilerin fiziksel, zihinsel ve duyuşsal refahını arttırmaktadır (American Art Therapy Association, 2013; Eracar, 2006).

Zihinsel Engelli Bireyler

Amerikan Zihinsel Engelliler Derneği (American Association on Mental Retardation) (AAMR)'ne göre zihinsel engellilik, "*gelişim dönemi içerisinde genel zihinsel işlevlerde önemli derecede (normal bireylere oranla dörtte bir ve daha yüksek) normalaltı, bunun yanında uyumsuz davranışlarda yetersizlik*" olarak tanımlanmıştır (Eripek, 1996: 5). Yine bu tanımdan yola çıkılarak; "*iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal beceriler, toplumsal yararlılık, kendini yönetme, sağlık ve güvenlik, işlevsel akademik beceriler, boş zaman ve iş gibi zihinsel işlevlerle ilişkili uyumsuz beceri alanlarından iki veya daha fazlasında sınırlılıklar gösterme durumu*" olarak tanımlanmıştır (Salderay, 2001).

Zihinsel engelliler de normal bireyler gibi biyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlara sahiptirler. Tek farkları ellerinde olmayan nedenlerle beden, zihin ve sosyal gelişimlerinde normal bireylerden geri olmalarıdır. Yürüme, durma, oturma, hareket etme gibi basit ve

Giriş

kompleks fiziki hareketlerde, büyük ve küçük kaslarını kullanmada geriliğın yanı sıra, el-göz işbirliğinde de zorluk göstermektedirler. Sosyal, bilişsel ve duyuşsal özellikleri olarak; kendilerine güvenmeyip bağımsız hareket etmekten çekinirler, bir amaca ulaşmak için kuvvetli his duymazlar, sorumluluk almaktan kaçınırlar, arkadaşlık kurmakta güçlük çekerler, uyum zorluğu yaşarlar, dikkatleri dağınık ve kısa sürelidir, yavaş öğrenirler, bilgilerini benzer durumlara aktaramazlar. Ancak bu durumlar her ne kadar zihinsel engelli bireylerin ortak özellikleri olsa da zekâ geriliğindeki derece farklılıklarına göre değişiklik gösterebilir (Çağlar, 1979: 78-89; Artut, 2001: 216).

Zihinsel engelli bireylerin kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, toplum içinde bir birey olarak yaşayabilmelerinin yolu özel bir eğitimden geçmektedir. Özel eğitim, görme, işitme ve zihinsel engelli, üstün yetenek ve üstün zekâlı gibi "özel gereksinimi olan bireylerin bağımsız yaşama olasılığınını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen, bireysel olarak planlanan, sistematik olarak uygulanan ve dikkatli bir biçimde değerlendirilen öğretim hizmetlerinin bütünüdür" (Eripek, 2013: 4). Zihinsel engellilerin de bireysel farklılıklarına göre çeşitli eğitim ve öğretim programları düzenlenmektedir. Bu programların içinde yer alan görsel sanatlar dersi onların gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

Görsel Sanatlar Eğitiminin Zihinsel Engelli Bireylere Etkisi

Görsel sanatlar dersi çocuğın tüm gelişim alanlarına etki ederek, pozitif bir ortamda öğrenmeyi kolaylaştıran önemli bir araçtır (Erim ve Caferoğlu, 2012). Zihinsel engelli bireyler, kendilerini ifade etme becerilerinde yetersizlik gösterdiklerinden görsel sanatlar dersi; bu bireylerin zihinsel kapasiteleri ölçüsünde

anlama, yetenek ve yaratıcı gücünün bir ifadesi olarak düşünülmektedir. Zihinsel engelli çocuklar bu derste el işi, kil ve resim gibi çalışmalar yaparak; duygusal açıdan rahatlamakta, hoş vakit geçirmekte ve değişik beceriler kazanmaktadır (MEB, 2013: 273).

Çağlar (1979: 420-430), Resim-İş dersinin zihinsel engelli bireylere kazandıracığı davranışları şöyle sıralamıştır:

- Kollarını, ellerini, parmaklarını dikkatli ve doğru şekilde kullanmasını öğrenerek küçük ve büyük (ince ve kaba) kasları geliştirir.
- El-göz ve zihin güçlerini bir iş yapmada uygun biçimde kullanır.
- Renkleri tanır, ayırt eder, ana renklerden değişik renkler elde eder.
- Eşyalar arasında şekil, renk ve oran ilişkileri kurar.
- Çevre ile ilgili gözlemlerini, duygu ve düşüncelerini resim, şekil, renk ve modellerle anlatır.
- Basit genellemeler ve bilgi geçişi yapma yetisini geliştirir.
- Uygun kararlar alma ve uygulama yetisi kazanır.
- Kendine güven kazanır.
- Bir eser meydana getirmenin hazzını duyar.

Zihin engelli bireylerin kaslarının, el bileklerinin ve parmaklarının tam olarak gelişmemesi yazı tekniğini öğrenmelerini zorlatmaktadır. Yapılan resim çalışmalarındaki egzersizler bu bireylerin eline güç ve esneklik kazandırabilmekte ve yazı çalışmasına hazırlama sistemi içerisinde ilk zinciri oluşturmaktadır (Salderay, 2001: 110). Şövale gibi dikey yüzeylerde yapılan boyama ya da çizim çalışmaları, omuzların dengesini sağlamakla beraber bileğin uzantısı ve parmakları fırçayı ya da kalemi tutmak için doğal bir hazırlığa

sokmaktadır (Johnson-Martin vd., 2004: 401). Bazı çalışmalar bireysel, bazı çalışmalar grup çalışması olarak planlanabilir. Grup çalışmasında birlikte yapılan bir resim veya kolaj gibi çalışmalarda her öğrenci kendi becerisi ölçüsünde katkıda bulunur. Bu çalışmalar işbirliği yapma, birlikte çalışma, materyal paylaşma ve akran etkileşimi için de önemli fırsatlar sağladığı için mutlaka planlanmalıdır (MEB, 2013: 273). İyi düşünülmüş ve yönetilmiş bir etkinlik, çocuğun kendini eleştirme yeteneğini geliştirmesini ve kendi tamamladığı işten kişisel bir doyum elde etmesini sağlar. (Çağlar, 1979: 433). Yaptırılması tasarlanan her etkinliğin basit seviyelere bölünmesi ve bunların birbirini takip eden gelişim basamaklarında olması gerekir (Artut, 2001: 216; Çağlar, 1979). Connor'a göre (1963) genellikle bir etkinliğin beş seviyeye ayrılarak öğretilmesi uygun görülmektedir (Akt. Çağlar, 1979: 436). Bir boyama etkinliğini örneklemek gerekirse, ilk olarak çocuğa boyamada kullanacağı aracı (renkli kalem, fırça vb.) nasıl tutacağı öğretilir. Sonra bununla rastgele bir kâğıt üzerine boyama yaptırılır. Üçüncü seviyede belli bir alanı, dördüncü seviyede önceden tasarlanan belli bir taslağı (daire, kare, dikdörtgen vb.) boyaması öğretilir. Beşinci ve son seviyede ise belli bir desene benzer bir boyama yapması öğretilir. Bu aynı zamanda boyamanın gelişim safhalarıdır ve çocuk her sayfayı başardıktan sonra bir üst seviyeye geçirilir. (Çağlar, 1979: 436).

Öğretim yılı sonlarında ve bazı önemli günlerde çocukların yaptığı ürünler sergilenmelidir. Ortaya bir ürün çıkarmak, bu ürünün sergilenmesi zihinsel engelli bireyler için de başarılı olma duygusunu yaşama, çevresi tarafından onaylanma, beğenilme duygusunun tatmin olmasını sağlayabilir. Bununla birlikte çocuklarda, yaptıkları ile gurur duyma ve kendisine

güven duyma gelişimi de sağlanabilir. Aynı zamanda ailelerin sosyal kabulüne, çocuğu ile gurur duymasına ve okulla işbirliği yapmasına katkı sağlayacaktır. Diğer bir yararı ise toplumda farkındalık oluşturmaya katkıda bulunması olarak ifade edilebilir (MEB, 2013; Salderay, 2010: 223).

Dünyadaki Bazı Uygulamalar

Özel eğitim konusunda her ülke kendi ihtiyaçları doğrultusunda hedeflerini ortaya koyarak, bu hedeflere ulaşacak stratejiler, kural ve yönetmelikler geliştirmeye çalışmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yürütülen Engelli Bireyler Eğitim Kanunu (Individuals with Disability Education Act (IDEA)), özel eğitim alanındaki engel türlerini tespit ederek bireysel eğitim anlayışını uygun görmektedir. Bu yasa doğrultusunda, Bireysel Eğitim Programı (Individual Education Plan/ Program (IEP)) geliştirilmiştir. Programdaki amaçlar, hedefler, faaliyetler ve ek destekler, çocuğun eğitim potansiyelinin en üst seviyeye ulaşmasını ön görmektedir. Program, özel eğitim okullarında görev yapan eğitimci ve uzmanların normal okulların idari ve akademik personeline danışmanlık yaparak, aileleri de bilinçlendirmesiyle bütünleştirilmiş eğitim anlayışıyla gerçekleştirilmektedir.

(<http://special.ed.about.com/od/idea/a/Special101.htm>)(11.01.2014).

Bütünleştirilmiş eğitim ile engelli bireylerin normal akranlarıyla birlikte eğitim görmesiyle, çift taraflı uyum sağlanması amaçlanmaktadır. Dünya genelindeki özel eğitim içeriklerine bakıldığında, görsel sanatlar dersi için birleşilen nokta şudur ki; fırça, boya, kil, oyun hamuru, parmak boyalar gibi malzemeler öncelikle çocukların kas gelişimlerine katkı sağlarken, görsel algılamalarla da zihinsel bir

faaliyet yaratmakta, kendilerini daha kolay ifade edebilmelerini ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır (Polloway ve Patton, 1997; Johnson-Martin vd., 2004; Cox, 2012; Çağlar, 1979). Bu sebeple özel gereksinimi olan bireylerin gelişiminde çoğunlukla sanatsal aktivitelerin kullanıldığı ve özel eğitim programları içinde önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir.

Gelişen teknolojiyle engelli bireylere yönelik bazı uygulamalar da geliştirilmiştir. Dünyaca ünlü marka Apple'ın geliştirdiği iPad uygulaması olan Prologo2Go, otistik çocukların eğitimlerine teknolojik destek sağlamaktadır.

(<https://itunes.apple.com/us/app/prologo2go/id308368164?mt=8>) (10.01.2014).

Yine Zac Browser Gold aynı amacı içeren, farklı bir uygulama olarak sadece iPad'lere değil normal bilgisayarlara da yüklenebilmektedir (<http://zacbrowser.com/>) (10.01.2014).

Türkiye'deki Bazı Uygulamalar

Ülkemizde devlet tarafından yürütülen özel eğitim hizmetlerinin yanı sıra gönüllü kuruluşlar tarafından yürütülen hizmetler bulunmaktadır. Bu hizmetler içerisinde hem çocuklara sağlanan özel eğitim hizmetleri hem de anne, babaları ve toplumu bilgilendirmeyi amaçlayan seminerler, toplantılar, konferanslar ve eğitim programları bulunmaktadır. Eğitim programları, bütünleştirilmiş veya ayrılaştırılmış şekilde, kademeli genel eğitim ve mesleki eğitim olarak verilmektedir.

Türkiye'de IEP'nin eşdeğeri olarak; Avrupa Birliği ve Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce Türkiye'de Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi adı altında yürütülen Engelsiz Okul Modeli geliştirilmiştir. Engelsiz Okul Mode-

li'nin genel amacı; bütünleştirme sürecinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin hayatın en erken dönemlerinden itibaren toplumsal yaşama etkin ve üretken bireyler olarak katılımlarını sağlamaktır.

MEB (2013)'in zihinsel engellileri kapsayan Özel Eğitim Programları'nda; hafif düzeyde zihinsel engelli çocuklar ve ağır veya orta düzeyde zihinsel engelli (otistik) çocuklar için iki ayrı müfredat uygulanmaktadır (Ek I-II-III-IV). Hafif düzeydeki zihinsel engelli çocuklar zorunlu görsel sanatlar dersini ilkökul ve ortaokul da hafta da bir, seçmeli olarak isteğe göre haftada iki veya dört ders saati almaktadır. Otistik çocuklar zorunlu olarak ilkökulda haftada üç, ortaokulda haftada iki, seçmeli olarak yalnızca ortaokulda bir veya üç ders saati almaktadır. Ortaokul sonrası 9, 10, 11 ve 12'inci sınıf dersleri, hafif düzeydekiler için mesleki eğitim merkezlerinde, otistikler için iş uygulama merkezlerinde verilmektedir.

Günümüz özel eğitim anlayışında amaç, engellileri toplumda ayrı bir kesim olarak görmek değil, bu bireylerin mevcut bedensel, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmek ve onları çalışan, üreten bireyler olarak topluma ve ekonomiye kazandırmaktır. Zihinsel engelli bireylerin alacakları eğitim ve destekle üretim sürecine katılabilmeleri, sürekli ve düzenli bir gelir sahibi olabilmeleri ve kısmen de olsa ailelerine bağımlı olmadan yaşayabilmeleri tıbbi, mesleki ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları ile gerçekleştirilebilir (Özürlüler Vakfı, 2007: 44).

Salderay (2008) tarafından yapılan "Türkiye'deki Zihin Engellilerin İş Okullarında Görsel Sanatlar Dersinin Öğrencilerin Beceri, Davranış ve Meslek Edinimindeki Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşleri" adlı doktora te-

zinde görsel sanatlar dersinin zihinsel engelli bireylerin öz bakım, sosyal beceri ve iş-çalışma düzeni gibi edinimleri kazandırmada katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uygulanan eğitim programlarının yanı sıra zihinsel engelli bireylere yönelik yapılan çeşitli sanatsal projeler ve etkinlikler, onları toplumla buluşturmakta, ortaya çıkardıkları işlerle kendilerine güven kazanmaları sağlanmaktadır. Örneğin; 2008 yılında Engelsiz Sanat Derneği'nin Avrupa Birliği'nden fon almaya hak kazanan Engelsiz Sanat Projesi'nde engelli bireyleri sanat aracılığıyla sosyal hayata adapte etmek ve bu çalışmayı gençlerle gerçekleştirerek gençlere de sosyal sorumluluk bilinci aşılacak amaçlanmıştır.

Projede 7 farklı sanat atölyesi bir araya getirilmiştir. Pilot uygulamalardaki bu atölyelerde drama, müzik, resim, heykel, ebru, cam boya sanatı ve takı tasarımı gibi faaliyetler, en zor çalışma gruplarından biri olan ileri ve orta dereceli zihinsel engelli bireyler ile gerçekleştirilmiş ve başarılı olmuştur.

Hedef, var olan rehabilitasyon ve özel eğitim merkezlerinde de bu sanat atölyelerini oluşturmaktır (Engelsiz Sanat Derneği). Başka bir uygulama ise; bazı fotoğraf sanatçılarının gönüllü eğitmenliği ile Türkiye Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV)'in Ankara şubesinde başlatılan ve diğer şubelerinde de yaygınlaştırılan fotoğraf atölyeleridir.

Bu çalışma, zihinsel engellilerin önünde geniş bir pencere açarak, onların yaşamlarını renklendirmekte, becerilerini geliştirmekte ve özgüvenlerini pekiştirmektedir (<http://www.zicev.org.tr>) (12.10.2013).

Resim 1. Uğur Kölemen (Zihinsel Engelli) - Kağıt üzerine akrilik - Düşler Akademisi Resim Atölyesi

Engelli ve sosyal açıdan dezavantajlı gençlere kültür ve sanat eğitimleri verme amacıyla kurulan Düşler Akademisi, altı yılı aşkın süredir faaliyet göstermektedir. Film, fotoğraf, resim, enstrüman, tasarım gibi birçok sanat atölyesinden oluşan alternatif bir sanat akademisidir.

Türkiye’de ilk defa 2010 yılında zihinsel engelli öğrencilerin yaptığı eserlerin sergilendiği “Engelsiz ART Galeri” İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü (İSEM) tarafından açılmıştır. Engelsiz Art Galeri’nin, Türkiye genelinde zihinsel engelli öğrencilerin yaptığı eserleri sergileyebilecekleri sergi mekânı olarak da kullanılması amaçlanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sağlık ve Sosyal Hizmetler, 2013).

24 Eylül 2012 - 8 Şubat 2013 tarihleri arasında Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı Gençlik Girişimi desteği ile Ankara’daki Ali Aktürk Özel Eğitim ve Uygulama Merkezinde “Engel Tanımayan Renkler” isimli proje gerçekleştirilmiştir. Zihinsel

engelli bireyleri topluma kazandırmayı amaçlayan projede; Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin desteği ile zihinsel engelli öğrencilere, sulu boya, pastel boya, tuval üzerine akrilik, seramik, kolaj çalışmaları, okul duvarları resimlendirme, drama, müze gezisi gibi faaliyetler yaptırılmıştır (<http://sincan.meb.gov.tr/www/zihinsel-engelli-bireyleri-sanat-egitimi-araciligi-ile-topluma-kazandirmak/icerik/42>)(12.10.2013).

26 Mart 2013 tarihinde Maçka Sanat Galerisi, Otistikler Derneği ve Aura Psikoterapi, Sanatla Tedavi ve Eğitim Merkezi tarafından organize edilen etkinlikte, yaşları 9-33 arasında değişen 7 otistik çocuk ve gencin, son 3 yılda yaptıkları resimler sergilenmiştir. 14 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul’da ZİÇEV tarafından zihinsel engelli bireylerin çektiği “Suretler” fotoğraf sergisi düzenlenmiştir. 15 Mayıs 2013 tarihinde Ankara’da ZİÇEV, Gazi Üniversitesi Engelli Bireyler için Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (GEGSEM), Ankara Yenimahalle Belediyesi ve Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi işbirliği ile Özgürleşen Eller Projesi gerçekleştirilmiştir. ZİÇEV tarafından 04 Ocak 2014 tarihinde Samsun’da düzenlenen “Ötekileştirmeyen Sanat” konulu paneldeki katılımcılar, engelliye, ötekileştirmeden sanat eğitimine çok yönlü açıklamalar getirmişlerdir. Ayrıca 2010 yılının Eylül ayında ZİÇEV Zihin Ergo-Sum Ankara Fotoğraf Atölyesi öğrencilerinin “Ben Mezopotamya” konulu fotoğraf sergisi düzenlenmiştir (<http://www.zicev.org.tr>) (12.10.2013).

ABD Ankara Büyükelçiliği tarafından desteklenen; Tohum Otizm Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Tablet Bilgisayarım Benim İçin Konuşuyor” projesi, teknolojik gelişmelerin otizmli bireylerin eğitiminde nasıl kullanıldığı ve Türkiye’de kullanılabilecek uygulamaların

neler olabileceği sorularından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Projede otizmliler çocuklara yönelik ilk Türkçe iPad uygulaması geliştirilmiştir. Uygulama, Türkiye’de otizmliler çocukların eğitiminde teknoloji kullanımının artırılması ve eğitim sistemine dâhil edilmesi amacı ile Tohum Otizm Vakfı Özel Eğitim Okulu ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü öğretim elemanları ve yüksek lisans öğrencilerinin işbirliği ile sürdürülen çalışmalarla gerçekleştirilmiştir. Uygulama; iletişim, etkinlik çizelgesi, nesne ismi öğrenme ve beceri öğrenme olarak 4 bölümden oluşmaktadır (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013).

Sonuç

Sanat, insan hayatına farklı şekillerde girebilmektedir. Mutlaka da girmelidir. Çünkü sanatın evrensel dili, farklı özellikteki insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını ve bireylerin zengin anlamlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Özel gereksinimi olan bireylerin gelişiminde de önemli katkılar sağlamaktadır.

Zihinsel engelli bireylerin zihinsel gelişimleri yaşlarına göre ortalama 1/4 oranında geridir. Dolayısıyla fiziksel hareketleri de daha kontrolsüzdür. Görsel sanatlar dersindeki uygulamalarda kullanılan araç gereçler onların ince-kaba motor kas gelişimlerini sağlamaktadır. Bu sayede kalem tutma ve yazı yazma işlemleri daha kolay gerçekleşmektedir. Göz el koordinasyonunun kurulmaya çalışılmasında hem kaslar hem de zihin devreye girdiğinden, çift yönlü bir gelişim görülmektedir. Ortaya çıkardıkları çalışmalarla kendilerini ifade ederken bir şey üretmenin de hazzını yaşamaktadırlar. Yapılan grup çalışmalarında paylaşımı öğrenerek sosyalleşmektedirler.

Çalışma kapsamında, bu konu hakkında yapılan bazı uygulamalar, etkinlik ve projelere de yer verilmiştir. Ülkemizde zihinsel engelli bireylerin eğitimi son yıllarda daha önemli hale gelmiştir. Bütünleştirilmiş eğitim politikasıyla normal ve zihinsel engelli bireyler aynı sınıflarda eğitim görmeye başlamış ve topluma uyum sağlamaları, toplumun da onları birey olarak benimsemesi amaçlanmıştır. Zihinsel engelli bireylerin çalışmalarıyla çeşitli etkinlik ve sergiler düzenlenerek onların kendileriyle, ailelerinin de onlarla gurur duyması ve toplumun onları fark etmesi sağlanmıştır.

Yapılan çalışmalar sevindiricidir ancak; zihinsel engelli bireylerin kaçının bunlardan yararlanabildiği de düşündürücüdür. Eğitilebilir nitelikte olan tüm engelli bireylerin eğitim ihtiyaçları durumlarına uygun şekilde giderilmelidir. Bu bağlamda, Özel Eğitim Bölümü’nün Görsel Sanatlar bölümleriyle işbirliği halinde olması; ortak ders planlamaları ve etkinlikler düzenlenerek görsel sanatların bu kadar katkı sağladığı bir alandan mutlaka yararlanılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ankara-Sincan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü. [http://sincan.meb.gov.tr/www/zihinsel-engelli-bireyleri-sanat-egitimi-araciligi-ile-topluma-kazandirmak/icerik/42\(12.10.2013\)](http://sincan.meb.gov.tr/www/zihinsel-engelli-bireyleri-sanat-egitimi-araciligi-ile-topluma-kazandirmak/icerik/42(12.10.2013)).

American Art Therapy Association. (2013). *About Art Therapy*. <http://www.arttherapy.org/aata-aboutus.html#w-hatisarttherapy> (10.01.2014).

Apple Store. <https://itunes.apple.com/us/app/proloquo2go/id308368164?mt=8> (10.01.2014).

Artut, K. (2001). *Sanat Eğitim Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Cox, J. (2012). *Special Education Guide: Art Activities and Lessons*. <http://www.brighthubeducation.com/special-ed-inclusion-strategies/125732-guide-to-modified-art-activities-and-lesson-plans/> (11.01.2014).

Çağlar, D. (1979). *Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitim* (2.bs.). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Engelsiz Sanat Derneği. Engelsiz sanat projesi. http://www.engelsizsanat.org/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=34 (12.10.2013).

Eracar, N. (2006). *Otistikler ve diğer farklı gelişenlerin eğitim ve tedavisinde sanatla çalışma*. <http://www.aurapsikoterapi.com/> (12.11.2013).

Erim, G. ve Caferoğlu, M. (2012). Görsel Sanatlar Eğitimi Dersinin Zihinsel Engelli Çocuklara Katkısının Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleriyle Belirlenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-342.

Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar* (2.bs.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Eripek, S. İftar-Kırcaali G., Topbaş, S., Diken, İ. H., Cavkaytar, A. ve diğerleri. (2013). Ünite1. Eripek, Süleyman. (Ed.). *Özel Eğitim* (5.bs.). Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sağlık ve Sosyal Hizmetler. <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=260> (12.10.2013).

Johnson-Martin, N., Attermeier, S. M., Hacker, B.J. (2004). *The Carolina Curriculum For Infants And Toddlers With Special Needs* (3.bs.). London; Sydney: Brookes Publishing.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). Özel eğitim öğrencileri ders kitapları. http://www.meb.gov.tr/meb_uyuruindex.php?KATEGORI=2 (12.10.2013).

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2013). http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_11/15094203_otizmliocuklar-rinpaduygulamas.pdf. (10.01.2014).

Polloway, A. E. ve Patton, M. J. (1997). *Strategies For Teaching Learner With Special Needs* (6.bs.). America; New Jersey: Merrill, an Imprint of Macmillan Publishing Company.

Renklerin izinde bir otizm yolculuğu.
<http://www.galatagazete.com/o/index.php/sanat/sergiler/6835-renklerin-znde-br-otizm-yolculuu.html>
(12.10.2013).

Salderay, Bülent. (2001). *Zihinsel Engelli Bireylerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Plastik Sanatlar Eğitimine İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Salderay, B. (2008). *Türkiye'deki Zihin Engelliler İş Okullarında Görsel Sanatlar Dersinin Öğrencilerin Beceri, Davranış Ve Meslek Edinimindeki Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Salderay, B. (2010). Engelli bireylerin yapmış olduğu görsel sanatlar çalışmalarının engelli birey aileleri ve engelli bireylerle çalışan eğitimciler tarafından değerlendirilmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 12(1): 219-229.

Watson, S. What is Special Education? *Education: Special Education* <http://specialed.about.com/od/idea/a/Special101.htm> (11.01.2014).

ZACBROWSER <http://zacbrowser.com/>
(10.01.2014).

ZİÇEV (Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı). <http://www.zicev.org.tr> (12.10.2013).

RESİM KAYNAKÇA

Resim 1. <http://uyumluyasam.com/b/4139/engelli-bireylerin-cizdigi-resimler-dusler-akademisi-resim-atolyesi/> (12.10.2013).

EKLER

EK I

MEB Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İlkokul ve Ortaokulları Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER		SINIFLAR								
		İlkokul				Ortaokul				
		1	2	3	4	5	6	7	8	
ZORUNLU DERSLER	Toplumsal Uyum Becerileri	3	3	3	3	3	3	3	3	
	Hayat Bilgisi	3	3	3	3	2	2	2	2	
	Dil ve Konuşma Gelişimi	3	2	2	2	2	2	2	2	
	Okuma Yazma		2	2	3	3	3	4	4	
	Matematik	3	3	3	3	3	3	3	3	
	Beden Eğitimi	3	3	3	3	2	2	2	2	
	Görsel Sanatlar	3	3	3	3	2	2	2	2	
	Müzik	2	2	2	2	2	2	2	2	
	Beslenme Eğitimi	5	5	5	5	5	5	5	5	
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				1	1	1	1	1	
	Trafik ve İlk Yardım Eğitimi		1	1	1	1	1			
	Rehberlik/Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1	
	ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI		26	28	28	30	27	27	27	27
SEÇMELİ DERSLER	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.)					1-3	1-3	1-3	1-3
		Müzik					1-3	1-3	1-3	1-3
		Spor ve Fiziki Etkinlikler					1-3	1-3	1-3	1-3
		Drama					1-3	1-3	1-3	1-3
		Sahne Sanatları					1-3	1-3	1-3	1-3
		Halk Oyunları					1-3	1-3	1-3	1-3
		Fotoğrafçılık					1-3	1-3	1-3	1-3
	El Sanatları	El Dokumaları					1-3	1-3	1-3	1-3
		El Örgü Teknikleri					1-3	1-3	1-3	1-3
		Keçe Çalışmaları					1-3	1-3	1-3	1-3
		Makrome					1-3	1-3	1-3	1-3
		Basit Takı Çalışmaları					1-3	1-3	1-3	1-3
		Batik					1-3	1-3	1-3	1-3
	Tarım ve Hayvancılık	Seramik					1-3	1-3	1-3	1-3
		Bahçe Bitkileri Yetiştirme (Meyve, Sebze Yetiştirme vb.)					1-3	1-3	1-3	1-3
		Süs Bitkileri (Çiçek Yetiştirme ve Düzenleme, Bahçe Düzenleme vb.)					1-3	1-3	1-3	1-3
		Evcil Hayvan Bakımı					1-3	1-3	1-3	1-3
Teknoloji Tasarım					1-3	1-3	1-3	1-3		
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı						3	3	3	3	
Serbest Etkinlikler		4	2	2	-	-	-	-	-	
TOPLAM DERS		30	30	30	30	30	30	30	30	

http://www.meb.gov.tr/meb_uyuruindex.php?KATEGORI=2

EK II

MEB Ağır veya Orta Düzeyde Zihinsel Engelliler/Otistik Çocuklar Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okul) Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER		SINIFLAR								
		İLKOKUL				ORTAOKUL				
		1	2	3	4	5	6	7	8	
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5	
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5	
	Hayat Bilgisi	4	4	3						
	Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4	
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3		
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								2	
	Yabancı Dil		2	2	2	3	3	4	4	
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2	
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Oyun ve Fiziki Etkinlikler	4	4	4	1					
	Toplumsal Uyum Becerileri	1	1	1	1					
	Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2	
	Teknoloji ve Tasarım							2	2	
	Trafik Güvenliği				1					
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım					2	2			
	Rehberlik ve Kariyer Planlama								1	
	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2					
	ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI		26	28	28	30	29	29	29	29
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'an-ı Kerim (4)				2	2	2	2	
		Hız Muhammed'in Hayatı (4)				2	2	2	2	
		Temel Dini Bilgiler (2)				2	2	2	2	
	Dil ve Anlatım	Okuma Becerileri (1)		*2	*2	*2	2	2		
		Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)					2	2	2	2
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)					2	2	2	2
	Yabancı Dil	İletişim ve Sunum Becerileri (1)		*2	*2	*2			2	2
		Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilen diller) (4)					2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Çevre ve Bilim (1)							2	2
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)							2	2
	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.) (4)		*2	*2	*2	2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Müzik (4)		*2	*2	*2	2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (Alanlara göre modüller oluşturulacaktır) (4)		*2	*2	*2	2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Drama (2)					2	2		
		Zekâ Oyunları (4)					2	2	2	2
		Halk Kültürü (1)						2	2	
	Sosyal Bilimler	Medya Okur Yazarlığı (1)							2	2
Hukuk ve Adalet (1)							2	2		
Düşünme Eğitimi (2)								2	2	
Toplumsal Uyum Becerileri (4)			*2	*2	*2	2	2	2	2	
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı						6	6	6	6	
Serbest Etkinlikler		4	2	2	-	-	-	-	-	
Toplam Ders		30	30	30	30	35	35	35	35	
* :2., 3. ve 4. sınıflarda velinin/vasinin yazılı talebi doğrultusunda Yabancı Dil Dersinden muaf tutulacak öğrenciler için, seçmeli ders kısmında * ile işaretli derslerden biri seçilecektir.										

http://www.meb.gov.tr/meb_duyuruindex.php?KATEGORI=2

EK III

MEB Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Haftalık Ders Çizelgesi

ÖZEL EĞİTİM MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
(HAFİF DÜZEYDE ZİHİNSEL ENGELLİLER)

DERSLER		SINIFLAR			
		9. Sınıf	10, 11 ve 12. Sınıf (İşe Yerleştirilemeyen Uygulama Atölyesinde Çalışanlar)	10, 11 ve 12. Sınıf (İşe Yerleştirilen ile Uygulama Atölyesinde Çalışanlar)	
		Ders Saati	Ders Saati	Ders Saati	
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	4	2	2	
	Matematik	2	2	2	
	Sosyal Hayat	2	2	1	
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1	1	
	Müzik	2	2	-	
	Beden Eğitimi	2	2	-	
	Görsel Sanatlar	2	2	-	
	Rehberlik/Sosyal Etkinlikler	1	1	-	
	İş Eğitimi ve Meslek Ahlakı	12	14	24	
	ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI		28	28	30
SEÇMELİ DERSLER	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.)	1/(2)	1/(2)	-
		Müzik	1/(2)	1/(2)	-
		Spor ve Fiziki Etkinlikler	1/(2)	1/(2)	-
		Drama	1/(2)	1/(2)	-
		Sahne Sanatları	1/(2)	1/(2)	-
		Halk Oyunları	1/(2)	1/(2)	-
		Fotografçılık	1/(2)	1/(2)	-
	Dil ve Anlatım	Güzel Konuşma ve Yazma	1/(2)	1/(2)	-
		Güzel Yazı Çalışmaları	1/(2)	1/(2)	-
		Okuma Becerileri	1/(2)	1/(2)	-
		İletişim ve Sunum Becerileri	1/(2)	1/(2)	-
		Medya Okur Yazarlığı	1/(2)	1/(2)	-
		El Dokumaları	1/(2)	1/(2)	-
	El Sanatları	El Örgü Teknikleri	1/(2)	1/(2)	-
		Keçe Çalışmaları	1/(2)	1/(2)	-
		Makrome	1/(2)	1/(2)	-
		Basit Takı Çalışmaları	1/(2)	1/(2)	-
		Batik	1/(2)	1/(2)	-
		Seramik	1/(2)	1/(2)	-
		Tarım ve Hayvancılık	Bahçe Bitkileri Yetiştirme (Meyve, Sebze Yetiştirme vb.)	1/(2)	1/(2)
	Süs Bitkileri (Çiçek Yetiştirme ve Düzenleme, Bahçe Düzenleme vb.)		1/(2)	1/(2)	-
	Evcil Hayvan Bakımı		1/(2)	1/(2)	-
	Bilgi ve Teknolojileri	Ofis Uygulamaları	1/(2)	1/(2)	-
		İnternet Kullanımı	1/(2)	1/(2)	-
	Teknoloji ve Tasarım		1/(2)	1/(2)	-
	SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI		2	2	-
	TOPLAM DERS SAATİ		30	30	30

http://www.meb.gov.tr/meb_uyuruindex.php?KATEGORI=2

EK IV**MEB Ağır veya Orta Düzeyde Zihinsel Engelliler/Otistik Çocuklar Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) Haftalık Ders Çizelgesi****ÖZEL EĞİTİM İŞ UYGULAMA MERKEZİ (OKULU) HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
(AĞIR VEYA ORTA DÜZEYDE ZİHİNSEL ENGELLİLER/ OTİSTİK ÇOCUKLAR)**

DERSLER			SINIFLAR				
			9	10	11	12	
ZORUNLU DERSLER	Toplumsal Uyum Becerileri		2	2	2	2	
	Dil ve Konuşma Gelişimi		1	1	1	1	
	Okuma Yazma		2	1	1	1	
	Matematik		2	1	1	1	
	Beden Eğitimi		1	1	1	1	
	Görsel Sanatlar		1	1	1	1	
	Müzik		1	1	1	1	
	Beslenme Eğitimi		5	5	5	5	
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi		1	1	1	1	
	İş ve Uygulama Dersi		12	14	14	14	
ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI			28	28	28	28	
SEÇMELİ DERSLER	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Müzik	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Spor ve Fiziki Etkinlikler	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Drama	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Sahne Sanatları	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Halk Oyunları	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Fotoğrafçılık	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
	El Sanatları	El Dokumaları	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		El Örgü Teknikleri	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Keçe Çalışmaları	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Makrome	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Basit Takı Çalışmaları	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Batik	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Seramik	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
	Tarım ve Hayvancılık	Bahçe Bitkileri Yetiştirme (Meyve, Sebze Yetiştirme vb.)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Süs Bitkileri (Çiçek Yetiştirme ve Düzenleme, Bahçe Düzenleme vb.)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
		Evcil Hayvan Bakımı	1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
	Teknoloji ve Tasarım		1/(2)	1/(2)	1/(2)	1/(2)	
	SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI			2	2	2	2
	TOPLAM DERS SAATİ			30	30	30	30

http://www.meb.gov.tr/meb_duyuruindex.php?KATEGORI=2